

FLORINA LEZERIUC

FIȘE DE LUCRU

Personajul literar

Auxiliar curricular pentru clasa a X-a

Referent științific: **Prof. lb. română grad didactic I Irimia**

Monica Cristina

Tehnoredactare: **Roxana Medvetki**

Copertă: **Toni Bezarău**

Prepress: **Rovimed Publishers**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LEZERIUC, FLORINA

Fișe de lucru - personajul literar : auxiliar curricular

pentru clasa a X-a / Florina Lezeriuc ; ref. șt.: prof. lb.

română grad didactic I Irimia Monica Cristina. - Bacău :

Rovimed Publishers, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-583-847-5

I. Irimia, Monica Cristina (ref. șt.)

821.135.1.09

Copyright©Lezeriuc Florina

2019© **Rovimed Publishers pentru prezenta ediție**

ROVIMED PUBLISHERS

Războieni Nr.8/B/17/600031, Bacău, România

Tel.: (+4234) 537 441

Fax.: (+4234) 515 300

e-mail: editura@rovimed.com

www.rovimed.com

Cuprins

1. Personajul literar-repere și exerciții.....	4
2. Aplicații prin metode activ-participative.....	21
2.1 Fișe de lucru.....	21
3. Teste recapitulative.....	73

1. Personajul literar-repere și exerciții

Conceptul de personaj - repere în diacronie

Personajul literar (*persona*, lat.-masca de teatru, rol, actor) poate fi considerat esența creației literare deoarece prin intermediul acțiunilor și tipologiei sale, opera se poziționează în ierarhia cititorului, mai ales fiindcă, de cele mai multe ori, acesta se identifică cu personajele. Fiind o instanță narativă principală, personajul organizează textul literar, dar influențează și efectul pe care îl produce în mintea și imaginația cititorului. Fie că ilustrează personalități imaginare, fie că își regăsește originea în existențe atestate istoric, personajul literar a beneficiat de-a lungul timpului de multiple accepțiuni, în funcție de perspectiva abordată de teoreticieni: denumit *ființă de hârtie* de către R. Barthes devine *ființă ficțională* pentru Toma Pavel, *actant* din punctul de vedere al lui A.J.Greimas, *actor* și *erou* pentru M. Bahtin și J.Lintvelt.

De asemenea, Mircea Anghelescu surprinde faptul că personajul este produsul procesului de obiectivare a creatorului, adică *o persoană prezentată după realitate, sau rod al ficțiunii*, integrată în sistemul de interacțiuni ale operei, dar care are în același timp o independență și o logică internă după care se manifestă. Încă de la Aristotel observăm că

personajul se confruntă și cu o serie de probleme, cum ar fi caracterele: “În legătură cu caracterele, patru sunt lucrurile ce trebuie ținute în seamă: unul, cel mai important – e că trebuie să fie alese. Se va putea vorbi de caracter dacă, așa cum am arătat, vorba ori fapta eroului oglindesc o atitudine, de un caracter ales, dacă atitudinea este și ea aleasă... A doua calitate de avut în vedere este potrivirea; există o fire bărbătească: nici bărbăția însă, nici cruzimea nu se potrivesc cu firea femeii. A treia asemănare, care e altceva decât faptul de a atribui unui caracter cele două trăsături arătate înainte. A patra e statornicia; chiar dacă obiectul imitației ar fi să fie nestatornic, și să înfățișeze acest soi de fire, însă trebuie înfățișat statornic în nestatornicia lui.”¹

De-a lungul timpului personajul literar a evoluat, a cunoscut diverse modificări, fie în propria lui structură, fie prin raportare la contextul social, artistic și istoric al vremii: dacă în tragedia antică personajul este idealizat, rod al unirii eroului, ființă omenească, cu o zeităte, în clasicism personajul devine chiar personalitate, definit printr-o trăsătură constantă și dominantă de caracter, de obicei echilibrul, pentru ca ulterior

¹ Aristotel, *Poetica*, Ed. Academiei Republicii Populare Române, București, 1965, p.72-73

revolta și spiritul de frondă să definească personajul excepțional pus în situații excepționale așa cum o face romantismul. Însă odată cu realismul, personajul literar capătă dimensiuni mai ample, trece de la faptic la psihologic, căci realismul propune sondarea vieții interioare a personajului, și mai ales metamorfoza lui psihologică, schimbare pe care o regăsim și în noul roman, în cel modern, care tratează personajul prin comparația interior-exterior, urmărind felul în care se reflectă faptele externe în conștiința personajului, situație în care întâlnim relativizarea punctelor de vedere asupra evenimentelor, așa cum este cazul romanelor lui Camil Petrescu în care personajul se conturează în oglinzi paralele.

Indiferent de felul în care alegem să supunem analizei un personaj, trebuie să avem în vedere faptul că acestea au devenit din ce în ce mai complexe, că discutăm despre eroi, dar nu în sensul clasic, acela de persoană victorioasă într-un context exterior, ci despre eroi în lupta cu sinele, în acceptarea și conștientizarea vieții interioare, în gestionarea trăirilor afective și emoționale. Evident că prin raportare la tipologia în care poate fi încadrat un personaj, acesta îndeplinește și o serie de funcții determinate de structurile specifice textului narativ și de opțiunile estetice ale scriitorului.

Miorița Got² propune o clasificare a tipologiilor personajului căruia îi asociază și o funcție, astfel încât *personajul obiectiv* sau actantul îndeplinește funcția actanțială fiindcă își joacă rolul în cadrul operei, epice sau dramatice, în timp ce funcția reflexivă îi revine *personajului-reflector (raisonneur)*, care pe lângă actant are și rolul unui cugetător. *Personajul-focalizator* este personajul din al cărui punct de vedere se prezintă situațiile și evenimentele narate (G. Prince), îmbinând funcția de observator cu cea actanțială, pe care le are și *personajul-narator*.

Acestora li se adaugă personajul-narator auctorial, personajul-narator-martor și personajul-narator-mesager, toate aceste personaje având un rol narativ, dar și o funcție de regie. Esențial este faptul că tocmai această diversă și complexă taxonomie face din personajul literar un concept care dirijează firul creației literare.

Având în vedere această clasificare a personajelor trebuie să precizăm că, în timp, ele s-au regrupat în tipologii, fiecare tipologie însumând o serie de caracteristici definitorii unei categorii umane, sociale sau psihologice, **personajul**

² Miorița, Got, Rodica, Lungu, *Literatura română*, Ed. Nomina, Pitești, 2015, p.4

tipologic fiind eroul reprezentativ al unei categorii largi : tipologii general-umane (avarul, visătorul, cocheta, fața bătrână), tipologii sociale (țăranul, burghezul, parvenitul, intelectualul) și tipologii estetice (care urmărește în mare măsură clasificările propuse de programele școlare: personaj principal, secundar, episodic, ori personaj pozitiv și negativ, personaj plat sau rotund, etc.).

Ce înseamnă, de fapt, a caracteriza? A contura un portret al personajului prin evidențierea trăsăturilor fizice și morale (portret fizic și moral) care justifică tipologia sa. Elevii sunt familiarizați cu cele două forme de caracterizare, directă și indirectă, respectiv cu metodele prin care fiecare dintre acestea se realizează. Dacă prin caracterizarea directă înțelegem ceea ce ne spune naratorul despre personaj, ceea ce spun alte personaje despre acesta și autocaracterizarea, în cazul caracterizării indirecte portretul se conturează prin fapte, gesturi, limbaj, vestimentație, nume, relația cu celelalte personaje, mediul social în care trăiește, acestea din urmă putând fi chiar considerate procedee ale măștilor.

Caracterizarea plată e întâlnită în cazul personajului static, în timp ce caracterizarea dinamică se asociază cu personajul rotund, așa cum sugerează și Rene Wellek și Austin

Warren, dar „testul unui personaj rotund este capacitatea lui de a ne surprinde într-un mod convingător. Dacă nu ne surprinde niciodată, atunci aveam de-a face cu un personaj plat care pretinde că e rotund.”³

În clasa a X-a elevii se familiarizează cu tipologiile de personaje chiar de la prima operă epică din programă, basmul cult, și află că în poveste pot fi identificate șapte tipuri de personaj, așa cum le menționează Vladimir Propp: răufăcătorul, donatorul-furnizorul, ajutorul, personajul căutat (fata de împărat) și tatăl ei, trimițătorul, eroul și falsul erou.

În continuare, prin intermediul romanului, elevii sunt puși să descopere, în funcție de perspectiva narativă și de raportul narator-ficțiune, faptul că personajul poate fi construit “din spate” (având o viziune mai mică decât a creatorului său), “împreună cu” (aceeași viziune cu cea a creatorului) și “din afară” (o viziune mai largă decât a autorului care doar îl observă).

În concluzie, putem defini *personajul* după locul pe care îl ocupă în sistemul operei literare, alături de alte unități

³ E.M.Forster, *Aspecte ale romanului*, Editura pentru Literatura Universală, București, 1968, p.79

textuale sau diegetice ca *istorie, discurs, intrigă, timp, spațiu, narator*. El reprezintă forța centripetă a universului reprezentat, căci restrânge acțiunile divergente sub numitorul comun al unității sale.

Exerciții

Povestea lui Harap-Alb, de Ion Creangă

1. Se dă următorul text:

„Și mai merg ei cât mai merg, și de ce mergeau înainte, de ce lui Harap-Alb i se tulburau mințile, uitându-se la fată și văzând-o cât era de tânără, de frumoasă și plină de vină-
neoace.

Sălățile din Grădina Ursului, pielea și capul cerbului le-a dus la stăpănu-său cu toată inima. Dar pe fata împăratului Roș mai nu-i venea s-o ducă, fiind nebun de dragostea ei. Căci era boboc de trandafir din luna lui mai, scădat în roua dimineții, dezmiardat de cele întâi raze ale soarelui, legănat de adierea vântului și neatins de ochii fluturilor. Sau, cum s-ar mai zice la noi în țărănește, era frumoasă de mama focului; la soare te puteai uita, iar la dânsa ba. Și de-aceia Harap-Alb o prăpădea din ochi de dragă ce-i era. Nu-i vorbă, și ea fura cu ochii, din când în când, pe Harap-Alb, și în inima ei parcă se petrecea nu știu ce... poate vreun dor ascuns, care nu-i venea a-l spune.

Vorba cântecului:

Fugi de-acole, vină-ncoace!

Șezi binișor, nu-mi da pace!

sau mai știu eu cum să zic, ca să nu greșesc? Dar știu atâta, că ei mergeau fără a simți că merg, părându-li-se calea scurtă și vremea și mai scurtă; ziua ceas și ceasul clipă; dă, cum e omul când merge la drum cu dragostea alături.

Nu știa sârmanul Harap-Alb ce-l așteaptă acasă, căci nu s-ar mai fi gândit la de-alde acestea.

Însă vorba cântecului:

De-ar ști omul ce-ar păți,

Dinainte s-ar păzi!

Dar iaca ce m-am apucat de spus. Mai bine vă spuneam că turturica ajunsese la împăratul Verde și-l înștiințase că vine și Harap-Alb cu fata împăratului Roș.”

Se cere:

1. Scrie patru expresii/locuțiuni care să conțină cuvântul “piele”.
2. Alcătuieste patru enunțuri pentru a demonstra polisemia verbului “a merge”.
3. Propune sinonime contextuale pentru următorii termeni: “nebun”, “o prapădea”.
4. Încadrează textul într-o specie literară, prin patru argumente identificate în fragmentul dat.
5. Identifică două elemente reale și două fantastice în textul dat.

6. Precizează care este rolul celor două inserții lirice ce întrerup, temporar, relatarea propriu zisă.
7. Nucleul textului este de factură portretistică. Motivează prezența acestei descrieri, singura de acest tip din acest basm.
8. Comentează, într-un text de aproximativ 10 rânduri, secvența următoare: “Căci era boboc de trandafir din luna lui mai, scăldat în roua dimineții, dezmiertat de cele întâi raze ale soarelui, legănat de adierea vântului și neatins de ochii fluturilor” .
9. Propune o justificare pentru ordinea probelor menționate de narator: „sălăților... capul cerbului ... fata împăratului Roș”.
10. Motivează folosirea persoanei I în cadrul relatării:
„... mai știu eu cum să zic...”: „... iaca ce m-am apucat de spus...” .
2. Scrie un eseu de 1 – 2 pagini despre evoluția unui personaj într-un text narativ studiat.